

Mathematics

قسمت اول

مجموعه‌ها، بازه‌ها، مجموعه‌های متناهی و نامتناهی

فصل

۱

مفهوم مجموعه

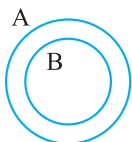
در ابتدای این درس، قصد داریم مطالب و مفاهیمی را در مورد مجموعه‌ها که در سال نهم با آن آشنا شده‌اید، یادآوری کنیم. در ریاضیات برای بیان و نمایش دسته‌ای از اشیای مشخص و دوبه‌دو متمایز (غیرتکراری) از مجموعه استفاده می‌شود. به هر یک از اشیای مجموعه یک عضو مجموعه می‌گوییم. **قرارداد:** اگر A یک مجموعه و a عضوی از آن باشد، می‌نویسیم $a \in A$ و اگر b عضوی از مجموعه A نباشد، می‌نویسیم $b \notin A$ به‌عنوان مثال، اگر $A = \{1, 2, 5\}$ ، آن‌گاه $5 \in A$ و $3 \notin A$. **مجموعه تهی:** مجموعه‌ای که عضوی نداشته باشد، مجموعه تهی نام دارد و با نماد $\emptyset$ یا $\{\}$ نشان داده می‌شود. **تذکر:** مجموعه تهی را نباید با مجموعه‌های $\{\emptyset\}$ و $\{\emptyset\}$ که هر کدام دارای یک عضو هستند، اشتباه بگیریم.

مثال: اگر $A = \{-1, 0, 1\}$ باشد، کدام یک از عبارتهای زیر درست و کدام یک نادرست است؟

(آ) $\{\emptyset\} \in A$	(ب) $\{-1, 0\} \in A$	(پ) $\{-1\} \notin A$	(ت) $\{\emptyset\} \notin A$
- پاسخ:** A یک مجموعه $\emptyset$ عضوی است که اعضای آن -1 ، 0 ، $\{-1\}$ ، $\{\emptyset\}$ می‌باشند، بنابراین:
(آ) درست است.	(ب) نادرست است.	(پ) درست است.	(ت) نادرست است.

دو مجموعه مساوی: دو مجموعه A و B برابرند هرگاه هر عضو A ، عضوی از B و هر عضو B ، عضوی از A باشد و می‌نویسیم $A = B$

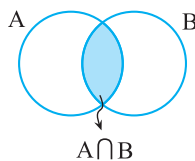
نتیجه: اگر عضوی در A باشد که در B نباشد یا عضوی در B باشد که در A نباشد، در این صورت مجموعه A با B برابر نیست و می‌نویسیم $A \neq B$

زیرمجموعه: اگر هر عضو مجموعه B ، عضوی از مجموعه A باشد، می‌گوییم مجموعه B زیرمجموعه A است و می‌نویسیم $B \subseteq A$

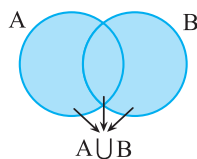
نمایش $B \subseteq A$ با نمودار ون به صورت مقابل است:

نکته: تعداد زیرمجموعه‌های یک مجموعه n عضوی برابر 2^n می‌باشد. به‌عنوان مثال، یک مجموعه 3 عضوی، $2^3 = 8$ زیرمجموعه دارد.

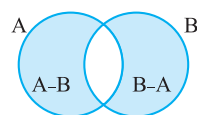
اشتراک دو مجموعه: مجموعه‌ای است شامل همه اعضایی که هم عضو مجموعه A و هم عضو مجموعه B هستند. این مجموعه را با نماد $A \cap B$ نشان می‌دهیم. در نمودار مقابل، قسمت رنگی، اشتراک دو مجموعه را نشان می‌دهد:

$$A \cap B = \{x \mid x \in A, x \in B\}$$

اجتماع دو مجموعه: مجموعه‌ای است شامل همه اعضایی که حداقل در یکی از دو مجموعه A و B هستند. این مجموعه را با نماد $A \cup B$ نشان می‌دهیم. در نمودار مقابل، قسمت رنگی، اجتماع دو مجموعه A و B را نشان می‌دهد:

$$A \cup B = \{x \mid x \in A \text{ یا } x \in B\}$$

تفاضل دو مجموعه: مجموعه $A - B$ (A منهای B) مجموعه‌ای است شامل همه اعضایی که عضو مجموعه A هستند ولی عضو مجموعه B نیستند.

در نمودار مقابل، مجموعه‌های $A - B$ و $B - A$ رنگی هستند:

مثال: اگر $A = \{x \mid x \in \mathbb{Z}, -1 \leq x \leq 4\}$ و $B = \{2x \mid x \in A, 0 < x \leq 3\}$ ، مجموعه $(A \cup B) - (A \cap B)$ را با اعضا مشخص کنید.

$$A = \{x \mid x \in \mathbb{Z}, -1 \leq x \leq 4\} = \{-1, 0, 1, 2, 3, 4\}, \quad B = \{2x \mid x \in A, 0 < x \leq 3\} = \{2, 4, 6\}$$

$$\Rightarrow A \cup B = \{-1, 0, 1, 2, 3, 4, 6\}, \quad A \cap B = \{2, 4\}$$

$$\Rightarrow (A \cup B) - (A \cap B) = \{-1, 0, 1, 3, 6\} - \{2, 4\} = \{-1, 0, 1, 3, 6\}$$

پاسخ:

نکته: (قوانین جبر مجموعه‌ها) برای هر سه مجموعه A, B, C روابط زیر برقرار است:

$$1) \begin{cases} A \cup A = A \\ A \cap A = A \end{cases}$$

$$2) \begin{cases} A \cup B = B \cup A \\ A \cap B = B \cap A \end{cases}$$

$$3) \begin{cases} A \cup (B \cup C) = (A \cup B) \cup C \\ A \cap (B \cap C) = (A \cap B) \cap C \end{cases}$$

$$4) \begin{cases} A \cup (B \cap C) = (A \cup B) \cap (A \cup C) \\ A \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C) \end{cases}$$

$$5) \begin{cases} A, B \subseteq A \cup B \\ A \cap B \subseteq A, B \end{cases}$$

$$6) A \subseteq B \Rightarrow \begin{cases} A \cup B = B \\ A \cap B = A \end{cases}$$

مجموعه‌های اعداد

مجموعه‌های اعداد طبیعی، حسابی و صحیح که به ترتیب با $\mathbb{N}, \mathbb{W}, \mathbb{Z}$ نمایش داده می‌شوند، به صورت زیر می‌باشند:

$$\mathbb{N} = \{1, 2, 3, \dots\}, \quad \mathbb{W} = \{0, 1, 2, 3, \dots\}, \quad \mathbb{Z} = \{\dots, -2, -1, 0, 1, 2, \dots\}$$

مجموعه اعداد گویا را با $\mathbb{Q}$ نشان می‌دهیم و به صورت روبه‌رو تعریف می‌شود:

$$\mathbb{Q} = \left\{ \frac{m}{n} \mid m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0 \right\}$$

تذکر: اعداد گویا به دو صورت کسر متعارفی و نماد یا بسط اعشاری، نمایش داده می‌شوند. به‌طور مثال داریم $\frac{3}{5} = 0.6$ که در آن $\frac{3}{5}$ کسر متعارفی

و 0.6 نماد اعشاری این عدد گویا است.

نمایش اعشاری عددهای گویا

نمایش اعشاری عددهای گویا به دو صورت است: ۱- مختوم (یا متناهی) ۲- نامتناهی و متناوب

۱) **مختوم (تحقیقی یا پایان‌پذیر):** این دسته از اعداد گویا، کسرهای متعارفی هستند که پس از ساده شدن، در مخرج آن‌ها فقط عامل ۲ یا ۵ یا هر دو وجود دارد و به هنگام تقسیم صورت بر مخرج، باقی‌مانده به صفر می‌رسد و عمل تقسیم در مرحله‌ای متوقف می‌شود. به‌طور مثال کسرهای $\frac{1}{4}, \frac{3}{5}, \frac{1}{2}$ و $\frac{9}{20}$ مختوم هستند، زیرا در مخرج این کسرها فقط عامل ۲ یا ۵ وجود دارد و داریم $\frac{3}{4} = 0.75, \frac{1}{2} = 0.5, \frac{9}{20} = 0.45$

۲) **متناوب (پایان‌ناپذیر):** این دسته از اعداد گویا، کسرهای متعارفی هستند که پس از ساده شدن، در مخرج آن‌ها حداقل یک شمارنده اول به جز ۲ و ۵ وجود دارد و به هنگام تقسیم صورت بر مخرج، باقی‌مانده هرگز به صفر نمی‌رسد و در خارج قسمت بعد از ممیز یک یا چند رقم به طور متناوب تکرار می‌شود. به‌طور مثال کسرهای $\frac{4}{33}$ و $\frac{7}{6}$ متناوب هستند، زیرا در مخرج این کسرها حداقل یک شمارنده اول به جز ۲ و ۵ وجود دارد و داریم:

$$\frac{4}{33} = 0.121212\dots = 0.\overline{12}, \quad \frac{7}{6} = 1.1666\dots = 1.\overline{16}$$

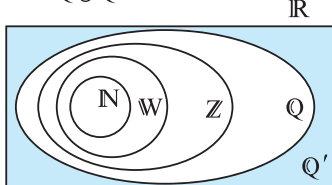
مجموعه اعداد گنگ: مجموعه اعدادی را که نتوان آن‌ها را به صورت نسبت دو عدد صحیح نمایش داد، مجموعه اعداد گنگ می‌نامیم.

مجموعه اعداد گنگ را با $\mathbb{Q}'$ یا $\mathbb{Q}^c$ نشان می‌دهیم.

نکته: در نمایش اعشاری عددهای گنگ، تعداد ارقام اعشاری آن‌ها بی‌شمار بوده ولی متناوب نیست. به عنوان مثال، اعداد $\sqrt{2} = 1.414213\dots$ و $0.100100010000\dots$ که نمایش اعشاری آن‌ها بی‌پایان و غیرمتناوب است، اعدادی گنگ هستند.

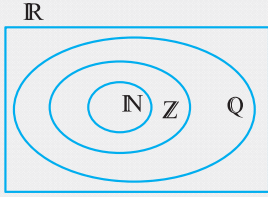
مجموعه اعداد حقیقی: اجتماع مجموعه عددهای گویا و عددهای گنگ را مجموعه عددهای حقیقی می‌نامیم و آن را با $\mathbb{R}$ نمایش می‌دهیم. در واقع داریم:

$$\mathbb{R} = \mathbb{Q} \cup \mathbb{Q}'$$

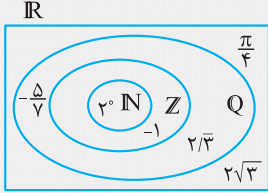

رابطه زیرمجموعه بودن بین این مجموعه‌ها به صورت $\mathbb{N} \subseteq \mathbb{W} \subseteq \mathbb{Z} \subseteq \mathbb{Q} \subseteq \mathbb{R}$ و $\mathbb{Q}' \subseteq \mathbb{R}$ می‌باشد.

مثال: اعداد زیر را روی شکل و در محل مناسب قرار دهید.

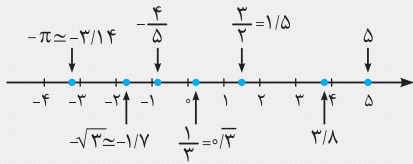
$$2\sqrt{3}, -1, -\frac{5}{\sqrt{7}}, \frac{\pi}{4}, 2^\circ, 2/333\dots$$

پاسخ: $2^\circ = 1$ عددی طبیعی، -1 عددی صحیح، $-\frac{5}{\sqrt{7}}$ و $2/3$ اعدادی گویا و $2\sqrt{3}$ و $\frac{\pi}{4}$ اعدادی گنگ هستند. بنابراین:

نکته: هر عدد دلخواه را می‌توان روی محور اعداد نمایش داد و هم‌چنین هر نقطه روی محور اعداد نشان‌دهنده یک عدد حقیقی مشخص است.

مثال: هر یک از اعداد $1/3$ و $-4/5$ ، $-\sqrt{3}$ ، 5 ، $3/4$ ، $-\pi$ ، $3/8$ را روی محور مشخص کنید و بگویید کدام یک از آن‌ها گنگ هستند؟

پاسخ:

اعداد $-\sqrt{3}$ و $-\pi$ گنگ هستند.

بازه (فاصله)

زیرمجموعه‌هایی از $\mathbb{R}$ که مشخص‌کننده یک قطعه یا برشی از محور اعداد حقیقی باشند، «بازه» یا «فاصله» نام دارند. در ادامه به معرفی انواع بازه‌ها می‌پردازیم.

بازه‌های محدود

مجموعه همه اعداد حقیقی بین -1 و 2 به همراه خود این دو عدد، به صورت $A = \{x \in \mathbb{R} \mid -1 \leq x \leq 2\}$ است. برای نمایش چنین مجموعه‌هایی از نماد ساده‌تری استفاده می‌کنیم. مجموعه A که شامل هر دو نقطه انتهایی خود می‌باشد را به صورت $[-1, 2]$ می‌نویسیم و آن را بازه بسته از -1 تا 2 می‌نامیم. حال اگر نقاط ابتدایی و انتهایی این بازه، یعنی -1 و 2 را حذف کنیم، آن‌گاه مجموعه‌ای مانند $B = \{x \in \mathbb{R} \mid -1 < x < 2\}$ به دست می‌آید که آن را بازه باز بین -1 و 2 می‌نامیم و با نماد $(-1, 2)$ نمایش می‌دهیم. هم‌چنین بازه‌هایی مثل $\{x \in \mathbb{R} \mid 1 \leq x < 4\}$ و $\{x \in \mathbb{R} \mid 2 < x \leq 5\}$ که فقط شامل یکی از نقاط انتهایی خود باشد را بازه‌های نیم‌باز (نیم‌بسته) می‌نامیم. در حالت کلی اگر a و b دو عدد حقیقی و $a < b$ باشد، آن‌گاه انواع بازه‌های محدود، هم‌چنین نماد، نمایش مجموعه‌ای و نمایش هندسی آن‌ها در جدول زیر خلاصه شده است:

نمایش هندسی	نمایش مجموعه‌ای	بازه	نوع بازه
	$\{x \in \mathbb{R} \mid a < x < b\}$	(a, b)	باز
	$\{x \in \mathbb{R} \mid a \leq x \leq b\}$	$[a, b]$	بسته
	$\{x \in \mathbb{R} \mid a \leq x < b\}$	$[a, b)$	نیم‌باز (نیم‌بسته)
	$\{x \in \mathbb{R} \mid a < x \leq b\}$	$(a, b]$	نیم‌باز (نیم‌بسته)

مثال: کدام یک از موارد زیر درست و کدام یک نادرست می‌باشند؟ چرا؟

- (آ) $\frac{3}{2} \in (\frac{5}{4}, \frac{1}{5})$ (ب) $\{-1, 0\} \subseteq (-2, 1)$ (پ) $-\sqrt{5} \in [-3, -2)$ (ت) $[-1, 1] \subseteq (-1, 1)$
- پاسخ:** (آ) درست است، زیرا: $\frac{3}{2} \in (\frac{5}{4}, \frac{1}{5})$
- (ب) درست است، زیرا بازه $(-2, 1)$ شامل تمام اعداد حقیقی بین -2 و 1 می‌باشد، پس بازه $\{-1, 0\}$ شامل دو عدد -1 و 0 می‌باشد. پس داریم: $\{-1, 0\} \subseteq (-2, 1)$
- (پ) درست است، زیرا: $-\sqrt{5} \approx -2.23 \Rightarrow -\sqrt{5} \in [-3, -2)$
- (ت) نادرست است، زیرا به‌طور مثال $1 \in [-1, 1]$ ولی $1 \notin (-1, 1)$

مثال: اگر $A = [-2, 3]$ و $B = (0, 4)$ باشد:

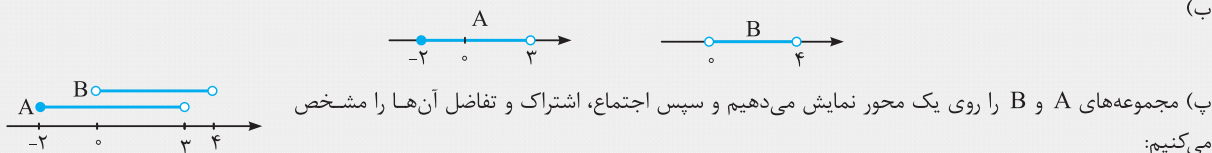
(آ) نمایش مجموعه‌های A و B را بنویسید.

(ب) نمایش هندسی هر یک از مجموعه‌های A و B را رسم کنید.

(پ) $A \cap B$ ، $A \cup B$ و $A - B$ را به صورت بازه نوشته و روی محور اعداد مشخص کنید.

(پاسخ آ): $A = [-2, 3] = \{x \in \mathbb{R} \mid -2 \leq x < 3\}$ ، $B = (0, 4) = \{x \in \mathbb{R} \mid 0 < x < 4\}$

(ب)

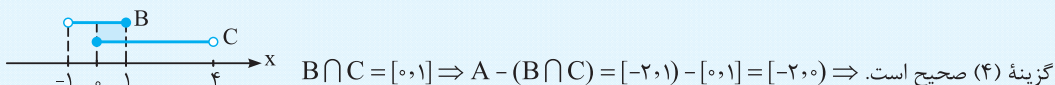
$A \cup B = [-2, 4]$ $A \cap B = (0, 3]$

$A - B = [-2, 0]$

تست: اگر $A = [-2, 1]$ ، $B = (-1, 1)$ و $C = [0, 4]$ باشند، مجموعه $A - (B \cap C)$ کدام است؟

- (۱) $[-2, -1]$ (۲) $[-2, -1)$ (۳) $[-2, 0]$ (۴) $[-2, 0)$

(پاسخ):

مولد و نقطه میانی در بازه‌های محدود ویژه علاقمندان

انتهای بازه + ابتدای بازه = طول نقطه میانی ، ابتدای بازه - انتهای بازه = طول بازه

$$\frac{\text{انتهای بازه} + \text{ابتدای بازه}}{2} = \text{طول نقطه میانی}$$

تست: اگر $A = [-1, 2]$ و $B = \{x \in \mathbb{R} \mid 2 \leq -x + 3 \leq 5\}$ باشد، طول بازه $A \cup B$ کدام است؟

- (۱) ۴   (۲) ۵   (۳) ۶   (۴) ۷

(پاسخ): با حل نامعادله $2 \leq -x + 3 \leq 5$ ، حدود x و در نتیجه مجموعه B را مشخص می‌کنیم:

$$2 \leq -x + 3 \leq 5 \xrightarrow{-3} -1 \leq -x \leq 2 \xrightarrow{\pm(-1)} -2 \leq x \leq 1 \Rightarrow B = [-2, 1]$$

گزینه (۱) صحیح است. $A \cup B = [-1, 2] \cup [-2, 1] = [-2, 2] \Rightarrow A \cup B$ بازه = طول بازه = $2 - (-2) = 4$

بازه‌های بی‌کران (نامحدود)

مجموعه همه اعداد حقیقی کوچک‌تر یا مساوی ۲ به صورت $A = \{x \in \mathbb{R} \mid x \leq 2\}$ است. از نماد $[-\infty, 2]$ برای نمایش مجموعه A استفاده می‌کنیم و آن را بازه نیم‌باز $-\infty$ (منفی بی‌نهایت) تا ۲ می‌نامیم.

از نمادهای $+\infty$ (مثبت بی‌نهایت) و $-\infty$ (منفی بی‌نهایت) برای نمایش بازه‌های نامحدود استفاده می‌کنیم. اگر حداقل در یک طرف بازه یکی از نمادهای $+\infty$ یا $-\infty$ به‌کار رفته باشد، آن بازه را بی‌کران (نامحدود) می‌خوانیم.

فرض کنیم a یک عدد حقیقی باشد. انواع بازه‌های نامحدود، نماد، نمایش مجموعه‌ای و نمایش هندسی آن‌ها در جدول مقابل خلاصه شده است:

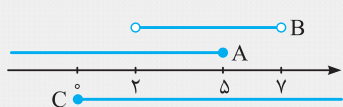
نوع بازه	بازه	نمایش مجموعه‌ای	نمایش هندسی
نیم‌باز (نیم‌بسته)	$[a, +\infty)$	$\{x \in \mathbb{R} \mid x \geq a\}$	
نیم‌باز (نیم‌بسته)	$(-\infty, a]$	$\{x \in \mathbb{R} \mid x \leq a\}$	
باز	$(a, +\infty)$	$\{x \in \mathbb{R} \mid x > a\}$	
باز	$(-\infty, a)$	$\{x \in \mathbb{R} \mid x < a\}$	

نکته: بازه $(-\infty, +\infty) = \mathbb{R}$ شامل تمام اعداد حقیقی است، به عبارت دیگر:

$(-\infty, +\infty) = \mathbb{R}$

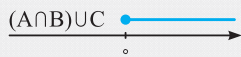
مثال: اگر $A = \{x \in \mathbb{R} \mid x \leq 5\}$ ، $B = (2, 7)$ و $C = \{x \in \mathbb{R} \mid x \geq 0\}$ باشد، حاصل $(A \cap B) \cup C$ را به صورت بازه نوشته و روی محور نشان دهید.

پاسخ: هر یک از مجموعه‌های A ، B و C را روی یک محور مشخص می‌کنیم و با توجه به آن، مجموعه $(A \cap B) \cup C$ را به صورت بازه می‌نویسیم:

$A \cap B = (-\infty, 5] \cap (2, 7) = (2, 5] \Rightarrow (A \cap B) \cup C = (2, 5] \cup [0, +\infty) = [0, +\infty)$

نمایش هندسی مجموعه $(A \cap B) \cup C$ به صورت مقابل است:

تست: اگر $A = \{x \in \mathbb{R} \mid -2 < x \leq 3\}$ ، $B = \{x \in \mathbb{R} \mid -\frac{x}{2} > 1\}$ و $C = [-4, +\infty)$ باشند، مجموعه $A \cup (B \cap C)$ چند عدد صحیح را شامل می‌شود؟

پاسخ: مجموعه B از حل نامعادله $-\frac{x}{2} > 1$ به دست می‌آید:

$$-\frac{x}{2} > 1 \xrightarrow{\times 2} -x > 2 \xrightarrow{\div (-1)} x < -2 \Rightarrow B = (-\infty, -2)$$

$B \cap C = (-\infty, -2) \cap [-4, +\infty) = [-4, -2)$ ، $A = (-2, 3] \Rightarrow A \cup (B \cap C) = (-2, 3] \cup [-4, -2) = [-4, 3] - \{-2\}$

بنابراین مجموعه اعداد صحیح واقع در مجموعه $A \cup (B \cap C)$ به صورت زیر است:

گزینه (2) صحیح است. $\Rightarrow 7 = \text{تعداد اعداد صحیح} \Rightarrow \{-4, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3\}$

تست: اگر $A = [-1, 4]$ و $B = \{x \in \mathbb{R} \mid \frac{-x+a}{2} \leq 3\}$ ، $C = [0, 4]$ و $C = A \cap B$ باشند، مقدار a کدام است؟

پاسخ: با حل نامعادله $\frac{-x+a}{2} \leq 3$ ، مجموعه B به دست می‌آید:

$\frac{-x+a}{2} \leq 3 \xrightarrow{\times 2} -x+a \leq 6 \Rightarrow -x \leq 6-a \xrightarrow{\times (-1)} x \geq a-6 \Rightarrow B = [a-6, +\infty)$ ، $A = [-1, 4] \Rightarrow A \cap B = [a-6, 4]$

از طرفی $C = A \cap B = [0, 4]$ ، پس $a-6 = 0$ و از آنجا $a = 6$ ، پس گزینه (2) صحیح است.

مثال: اگر $n \in \mathbb{N}$ و $A_n = [n-2, n+3]$ بازه باشد، مجموعه‌های A_1 ، A_2 ، A_3 ، A_4 را مشخص کنید.

پاسخ: با قرار دادن اعداد طبیعی 1، 2، 3 و ... به جای n در رابطه $A_n = [n-2, n+3]$ ، هر یک از بازه‌های A_1 ، A_2 ، A_3 و ... مشخص می‌شوند:

$A_1 = [2-2, 2+3] = [0, 5]$ ، $A_2 = [3-2, 3+3] = [1, 6]$

بازه‌های A_1 و A_2 روی محور به صورت روبه‌رو می‌باشند:

$A_1 \cap A_2 = [0, 5] \cap [1, 6] = [1, 5]$

$A_1 - A_2 = [0, 5] - [1, 6] = [0, 1)$

مثال: اگر n یک عدد طبیعی و $A_n = [(-1)^n n, 2n]$ بازه باشد، مجموعه $(A_1 \cup A_2) - A_1$ را مشخص کنید.

$A_1 = [(-1)^1(1), 2(1)] = [-1, 2]$ ، $A_2 = [(-1)^2 \times 2, 2(2)] = [2, 4]$

$\Rightarrow A_1 \cup A_2 = [-1, 2] \cup [2, 4] = [-1, 4]$

$\Rightarrow (A_1 \cup A_2) - A_1 = [-1, 4] - [-1, 2] = (2, 4]$

مجموعه‌های متناهی و نامتناهی

مجموعه متناهی (با پایان): مجموعه‌ای که تعداد اعضای آن یک عدد حسابی باشد مجموعه متناهی می‌نامیم.
مجموعه نامتناهی (بی پایان): مجموعه‌ای که تعداد اعضای آن را نتوان با یک عدد حسابی بیان کرد و در واقع تعداد اعضای آن از هر عددی که در نظر بگیریم، بزرگ‌تر باشد، مجموعه نامتناهی می‌گوییم. به عبارت دیگر مجموعه‌ای که متناهی نباشد را مجموعه نامتناهی می‌گوییم.

مثال: فرض کنید A مجموعه مقسوم‌علیه‌های طبیعی ۱۲ و B مجموعه ضرب‌های طبیعی ۴ باشد، کدام یک از مجموعه‌های A و B متناهی و کدام یک نامتناهی است؟

پاسخ: نمایش اعضای هر یک از مجموعه‌های A و B به صورت زیر می‌باشد:
 $A = \{1, 2, 3, 4, 6, 12\}$ و $B = \{4, 8, 12, 16, \dots\}$
 مجموعه A ، ۶ عضو دارد بنابراین یک مجموعه متناهی است، اما تعداد عضوهای مجموعه B را نمی‌توان با یک عدد حسابی بیان کرد، پس B یک مجموعه نامتناهی است.

قرارداد: اگر A یک مجموعه متناهی باشد، آن‌گاه تعداد عضوهای مجموعه A را با $n(A)$ نمایش می‌دهیم.

نکته: مجموعه تهی ($\emptyset$) یک مجموعه متناهی است، زیرا تعداد عضوهای آن صفر است و صفر نیز یک عدد حسابی می‌باشد: $n(\emptyset) = 0$ ، $0 \in \mathbb{W}$
تذکر: تعداد اعضای برخی از مجموعه‌های متناهی ممکن است بسیار زیاد باشد، با این حال با داشتن امکانات لازم و صرف وقت کافی می‌توان تعداد آن‌ها را به دست آورد.

به عنوان مثال، مجموعه درخت‌های شهر تهران، مجموعه‌ای با تعداد عضوهای زیاد است ولی یک مجموعه متناهی است.

مثال: کدام یک از مجموعه‌های زیر متناهی و کدام یک نامتناهی است؟

- آ) مجموعه اعداد مربع کامل دورقمی
- ب) مجموعه درخت‌های جنگل‌های شمال
- ث) مجموعه دانش‌آموزان کشور
- ج) مجموعه اعداد گویای بین ۰ و ۱
- ت) $\{x \in \mathbb{Z} \mid -5 < x \leq 4\}$
- ث) مجموعه اعداد طبیعی زوج

پاسخ: آ) مجموعه اعداد مربع کامل دورقمی به صورت $A = \{16, 25, 36, 49, 64, 81\}$ می‌باشد که یک مجموعه متناهی است.
 ب) بین دو عدد ۰ و ۱ بی‌شمار عدد گویا وجود دارد، بنابراین مجموعه اعداد گویای بین ۰ و ۱، یک مجموعه نامتناهی است.
 پ) هر چند تعداد درخت‌های جنگل‌های شمال بسیار زیاد است ولی تعداد آن‌ها را می‌توان با یک عدد حسابی بیان کرد، پس این مجموعه یک مجموعه متناهی است.
 ت) مجموعه $\{x \in \mathbb{Z} \mid -5 < x \leq 4\} = \{-4, -3, \dots, 3, 4\}$ یک مجموعه متناهی ۹ عضوی است.
 ث) تعداد دانش‌آموزان کشور را می‌توان با یک عدد حسابی بیان کرد، اگر چه مجموعه دانش‌آموزان کشور، مجموعه‌ای با تعداد اعضای بسیار زیاد است ولی متناهی می‌باشد.

ج) مجموعه اعداد طبیعی زوج $E = \{2, 4, 6, \dots\}$ یک مجموعه نامتناهی است، زیرا تعداد اعضای آن را نمی‌توان با یک عدد حسابی بیان نمود.

تست: اگر $A = \{x \in \mathbb{Z} \mid 2 - x \leq 2x - 1 < 7\}$ و $B = \{x \in \mathbb{Z} \mid \frac{1}{x} < 0\}$ ، در این صورت کدام مجموعه زیر نامتناهی است؟

- ۱) A
- ۲) $A - B$
- ۳) $A \cap B$
- ۴) $B - A$

پاسخ: هر یک از مجموعه‌های A و B را با اعضا مشخص می‌کنیم:

$$2 - x \leq 2x - 1 < 7 \Rightarrow \begin{cases} 2x - 1 < 7 \Rightarrow 2x < 8 \Rightarrow x < 4 \\ 2 - x \leq 2x - 1 \Rightarrow 3 \leq 2x \Rightarrow 1.5 \leq x \end{cases} \xrightarrow{x \in \mathbb{Z}} A = \{1, 2, 3\}$$

$$\frac{1}{x} < 0 \xrightarrow{1 > 0} x < 0 \xrightarrow{x \in \mathbb{Z}} B = \{\dots, -3, -2, -1\}$$

مجموعه‌های A ، $A - B = A$ و $A \cap B = \emptyset$ متناهی و مجموعه $B - A = B$ یک مجموعه نامتناهی است. بنابراین گزینه (۴) صحیح است.

نکته: اگر A مجموعه‌ای متناهی و B مجموعه‌ای نامتناهی باشد، آن‌گاه مجموعه‌های $A \cap B$ و $A - B$ ، متناهی و مجموعه‌های $A \cup B$ و $B - A$ ، نامتناهی هستند.

نکته: اگر $A \subseteq B$ باشد، آن‌گاه:

- ۱) اگر B مجموعه‌ای متناهی باشد، آن‌گاه A حتماً متناهی است.
- ۲) اگر B مجموعه‌ای نامتناهی باشد، آن‌گاه A می‌تواند متناهی یا نامتناهی باشد.
- ۳) اگر A مجموعه‌ای متناهی باشد، آن‌گاه B می‌تواند متناهی یا نامتناهی باشد.
- ۴) اگر A مجموعه‌ای نامتناهی باشد، آن‌گاه B حتماً نامتناهی است.

قسمت دوم

متمم یک مجموعه، مجموعه‌های جدا از هم و تعداد عضوهای اجتماع دو مجموعه

Mathematics

فصل

۱

متمم یک مجموعه

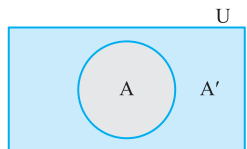
مجموعه مرجع: در هر مبحث، مجموعه‌ای را که همه مجموعه‌های مورد بحث، زیر مجموعه آن باشند، مجموعه مرجع می‌نامیم و آن را با U یا M نشان می‌دهیم. به عنوان مثال، اگر A مجموعه اعداد صحیح مضرب ۵ باشد، آن‌گاه مجموعه مرجع را می‌توانیم مجموعه اعداد صحیح در نظر بگیریم:

$$A = \{x \in \mathbb{Z} \mid x = 5k, k \in \mathbb{Z}\}$$

متمم یک مجموعه: هرگاه U مجموعه مرجع باشد و $A \subseteq U$ ، آن‌گاه مجموعه $U - A$ را متمم مجموعه A می‌نامیم و آن را با نماد A' نشان می‌دهیم. به عبارت دیگر، مجموعه A' شامل عضوهایی از U است که در A نیستند.

A' به بیان مجموعه‌ای به صورت مقابل است:

$$A' = \{x \in U \mid x \notin A\} = U - A$$

نمودار ون مجموعه A' با مجموعه مرجع U به صورت مقابل است:

مثال: فرض کنیم $A = \{x \in \mathbb{Z} \mid -1 \leq x \leq 4\}$ و $B = \{x \in \mathbb{R} \mid -5 \leq x < 1\}$ باشند. متمم مجموعه‌های A و B را یک بار نسبت به مجموعه مرجع $\mathbb{Z}$ و بار دیگر نسبت به مجموعه مرجع $\mathbb{R}$ مشخص کنید.

پاسخ: متمم مجموعه‌های A و B نسبت به $\mathbb{Z}$:

$$A = \{-1, 0, 1, 2, 3, 4\} \Rightarrow A' = \mathbb{Z} - A = \{\dots, -2, -1, 5, 6, 7, \dots\} - \{-1, 0, 1, 2, 3, 4\} = \{\dots, -3, -2, -1, 5, 6, 7, \dots\}$$

$$B = [-5, 1) \Rightarrow B' = \mathbb{Z} - B = \{\dots, -7, -6, -5, 1, 2, \dots\}$$

متمم مجموعه‌های A و B نسبت به $\mathbb{R}$:

محور اعداد حقیقی را در نظر گرفته و هر یک از مجموعه‌های A و B را روی محور مشخص می‌کنیم. در هر مورد، قسمت‌های باقی مانده از محور، متمم مجموعه‌های A و B خواهد بود.

$$A = \{-1, 0, 1, 2, 3, 4\}$$

$$\Rightarrow A' = \mathbb{R} - A = (-\infty, -1) \cup (-1, 0) \cup (0, 1) \cup (1, 2) \cup (2, 3) \cup (3, 4) \cup (4, +\infty)$$

$$B = [-5, 1)$$

$$\Rightarrow B' = \mathbb{R} - B = \mathbb{R} - [-5, 1) = (-\infty, -5) \cup [1, +\infty)$$

مثال: فرض کنید $U = \{1, 2, 3, 5, 6, 8, 10\}$ مجموعه مرجع، $A = \{1, 2, 6, 10\}$ و $B = \{1, 3, 6, 8\}$ باشند. مجموعه‌های $(A \cup B)'$ و $A' \cup B'$ را با اعضا مشخص کنید.

پاسخ: با حذف عضوهای مجموعه‌های A و B از U مجموعه‌های A' و B' مشخص می‌شوند:

$$A' = U - A = \{\cancel{1}, \cancel{2}, 3, 5, \cancel{6}, 8, \cancel{10}\} - \{1, 2, 6, 10\} = \{3, 5, 8\}$$

$$B' = U - B = \{\cancel{1}, 2, \cancel{3}, \cancel{6}, \cancel{8}, 10\} - \{1, 3, 6, 8\} = \{2, 5, 10\}$$

$$A - B' = \{1, \cancel{2}, \cancel{6}, \cancel{10}\} - \{2, 5, 10\} = \{1, 6\}$$

مجموعه $A - B'$ به صورت مقابل است:

برای مشخص کردن مجموعه $(A \cup B)'$ ، ابتدا مجموعه $A \cup B$ را به دست می‌آوریم و سپس متمم آن را مشخص می‌کنیم:

$$A \cup B = \{1, 2, 3, 6, 8, 10\} \Rightarrow (A \cup B)' = U - (A \cup B) = \{\cancel{1}, \cancel{2}, \cancel{3}, \cancel{6}, \cancel{8}, \cancel{10}\} - \{1, 2, 3, 6, 8, 10\} = \{5\}$$

$$A' \cup B' = \{3, 5, 8\} \cup \{2, 5, 10\} = \{2, 3, 5, 8, 10\}$$

با توجه به مجموعه‌های A' و B' داریم:

تست: اگر A مجموعه اعداد طبیعی یک‌رقمی و $A = \{3k - 1 | k \in A\} \subseteq A$ با مجموعه مرجع $\mathbb{Z}$ باشند، مجموعه $B' - A'$ شامل چند عدد اول است؟

- (۱) ۶ (۲) ۵ (۳) ۳ (۴) ۲

پاسخ: مجموعه‌های A و B با اعضا به صورت زیر می‌باشند:

$$A = \{1, 2, 3, \dots, 9\}, B = \{3k - 1 | k \in A\} = \{3k - 1 | k \in \{1, 2, \dots, 9\}\} \subseteq A \Rightarrow B = \{2, 5, 8\}$$

$$\Rightarrow B' - A' = \{\dots, -1, 0, 1, 3, 4, 6, 7, 9, 10, \dots\} - \{\dots, -1, 0, 1, 2, \dots\} = \{3, 4, 6, 7, 9\}$$

پس مجموعه $B' - A'$ شامل دو عدد اول می‌باشد. بنابراین گزینه (۴) صحیح است.

نکته (قوانین جبر مجموعه‌ها): اگر A و B دو مجموعه با مجموعه مرجع U باشند، آن‌گاه روابط زیر همواره برقرار است:

$$\begin{aligned} (A')' &= A & (A \cup B)' &= A' \cap B' & (A \cap B)' &= A' \cup B' \\ \emptyset' &= U & A \cup A' &= U & A \cap A' &= \emptyset \\ A - B &= A \cap B' & A - B &= A - (A \cap B) & & \end{aligned}$$

تذکر روابط (ج) و (ح) به قوانین دمورگان معروف هستند.

مثال: اگر $U = \{1, 2, 3, 4, 5\}$ مجموعه مرجع، $A = \{1, 4, 5\}$ و $B = \{1, 2, 3\}$ باشند، درستی تساوی‌های $A - B = A \cap B'$ و $(A \cap B)' = A' \cup B'$ را بررسی کنید.

پاسخ: ابتدا مجموعه‌های A' و B' را با اعضا می‌نویسیم:

$$A' = U - A = \{2, 3, 4, 5\} - \{1, 4, 5\} = \{2, 3\}$$

$$B' = U - B = \{4, 5\} - \{1, 2, 3\} = \{4, 5\}$$

$$\begin{cases} A - B = \{4, 5\} - \{1, 2, 3\} = \{4, 5\} \\ A \cap B' = \{1, 4, 5\} \cap \{4, 5\} = \{4, 5\} \end{cases} \Rightarrow A - B = A \cap B'$$

$$\begin{cases} A \cap B = \{1\} \Rightarrow (A \cap B)' = U - (A \cap B) = \{2, 3, 4, 5\} \\ A' \cup B' = \{2, 3\} \cup \{4, 5\} = \{2, 3, 4, 5\} \end{cases} \Rightarrow (A \cap B)' = A' \cup B'$$

تست: اگر مجموعه مرجع، مجموعه اعداد صحیح، $A' = \{1, 2, 3\}$ و $B' = \{2, 3, 4, 5\}$ باشند، آن‌گاه $(A \cup B)'$ کدام مجموعه است؟

- (۱) $\{2, 3\}$ (۲) $\{2, 4, 5\}$ (۳) $\{3, 4, 5\}$ (۴) $\{4, 5\}$

پاسخ:

گزینه (۱) صحیح است. $(A \cup B)' \stackrel{\text{دمورگان}}{=} A' \cap B' = \{1, 2, 3\} \cap \{2, 3, 4, 5\} = \{2, 3\}$

مثال: اگر $U = \{1, 2, 3, 4, 5\}$ مجموعه مرجع، $A = \{1, 2, 3\}$ و $B = \{1, 2\}$ باشد:

(آ) آیا $A \subseteq B$ است؟ چرا؟

(ب) با به دست آوردن A' و B' ، چه رابطه‌ای بین A' و B' وجود دارد؟

پاسخ: (آ) هر عضو مجموعه B ، عضوی از مجموعه A است، بنابراین $B \subseteq A$

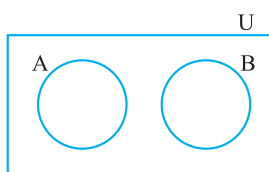
(ب) $B' = U - B = \{3, 4, 5\}$ ، $A' = U - A = \{4, 5\} - \{1, 2, 3\} = \{4, 5\}$

هر عضو A' ، عضوی از B' است و در نتیجه $A' \subseteq B'$

نکته اگر $A \subseteq B$ ، آن‌گاه $B' \subseteq A'$

مجموعه‌های جدا از هم

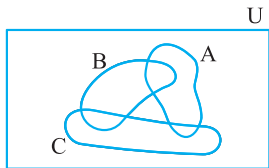

دو مجموعه جدا از هم: به هر دو مجموعه مثل A و B که فاقد عضو مشترک باشند، دو مجموعه جدا از هم یا مجزا می‌گوییم.

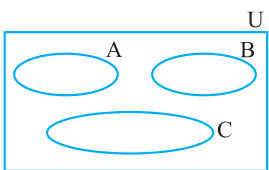
نمودار ون برای دو مجموعه جدا از هم به صورت مقابل است:

$$A \cap B = \{1, 2, 5\} \cap \{3, 4, 6\} = \emptyset$$

به عنوان مثال دو مجموعه $A = \{1, 2, 5\}$ و $B = \{3, 4, 6\}$ ، دو مجموعه جدا از هم هستند، زیرا:

نکته اگر A, B و C سه مجموعه و $A \cap B \cap C = \emptyset$ باشد، آن گاه لزوماً سه مجموعه A, B و C دو به دو جدا از هم نمی‌باشند. به شکل مقابل توجه کنید:

در واقع سه مجموعه A, B و C دو به دو مجزا هستند هرگاه $A \cap B = \emptyset, A \cap C = \emptyset, B \cap C = \emptyset$

نکته اگر A و B دو مجموعه جدا از هم باشند، آن گاه $A \subseteq B'$ و $B \subseteq A'$

مثال: سه مجموعه دو به دو مجزا و نامتناهی A, B و C از اعداد صحیح ارائه دهید که اجتماع آن‌ها برابر $\mathbb{Z}$ شود.

پاسخ: اگر $A = \{\dots, -3, -2, -1, 0\}$ ، $B = \{1, 3, 5, \dots\}$ و $C = \{2, 4, 6, \dots\}$ باشند، آن گاه A, B و C سه مجموعه نامتناهی دو به دو جدا از هم‌اند و داریم:

$$A \cup B \cup C = \mathbb{Z}$$

نکته با توجه به این که باقی‌مانده عدد صحیح و دلخواه a بر عدد طبیعی n برابر عددی حسابی r است که در آن $0 \leq r < n$ ، بنابراین عدد صحیح a را می‌توان به صورت $a = nk + r$ نمایش داد که در آن $k \in \mathbb{Z}$ و $0 \leq r < n$. بر این اساس مجموعه اعداد صحیح را می‌توان به صورت اجتماع n مجموعه دوه‌دو جدا از هم و نامتناهی نمایش داد.

مثال: مجموعه اعداد صحیح را به صورت اجتماع چهار مجموعه نامتناهی دو به دو جدا از هم بنویسید.

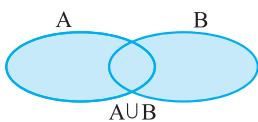
پاسخ: با استفاده از نکته قبل می‌توان نوشت:

$$A = \{4k \mid k \in \mathbb{Z}\} = \{\dots, -8, -4, 0, 4, 8, \dots\}, B = \{4k + 1 \mid k \in \mathbb{Z}\} = \{\dots, -7, -3, 1, 5, 9, \dots\}$$

$$C = \{4k + 2 \mid k \in \mathbb{Z}\} = \{\dots, -6, -2, 2, 6, 10, \dots\}, D = \{4k + 3 \mid k \in \mathbb{Z}\} = \{\dots, -5, -1, 3, 7, \dots\}$$

A, B, C و D چهار مجموعه دو به دو مجزا هستند و $A \cup B \cup C \cup D = \mathbb{Z}$ می‌باشد.

تعداد عضوهای اجتماع دو مجموعه متناهی

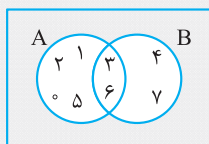

فرض کنید A و B دو مجموعه متناهی باشند، می‌دانیم نمودار ون اجتماع دو مجموعه A و B به صورت مقابل است:

عضوهای مشترک دو مجموعه A و B ، یعنی $A \cap B$ ، در هر یک از مجموعه‌های A و B قرار دارند. بنابراین برای به دست آوردن تعداد عضوهایی که در هر دو مجموعه (A یا B یا هر دو) قرار دارند، باید تعداد عضوهای مشترک A و B که دو بار به حساب می‌آیند، یعنی $n(A \cap B)$ را از $n(A) + n(B)$ ، کم کنیم.

$$n(A \cup B) = n(A) + n(B) - n(A \cap B)$$

پس:

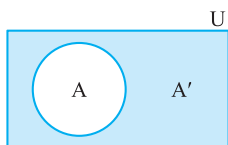
$$n(A \cup B) = n(A) + n(B) - n(A \cap B) = 6 + 4 - 2 = 8$$

مثال: با توجه به نمودار ون مقابل، $n(A \cup B)$ را به دست آورید.

پاسخ:

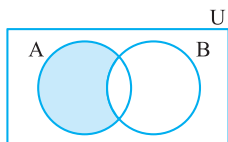
نکته اگر A و B دو مجموعه با مجموعه مرجع و متناهی U باشند، آن‌گاه:

(۱) تعداد اعضای A که به مجموعه A تعلق ندارند برابر است با:

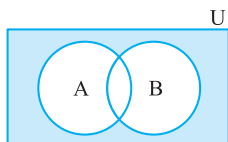
$$n(A') = n(U) - n(A)$$

(۲) تعداد اعضای A که به مجموعه A تعلق دارند و به مجموعه B تعلق ندارند (فقط به مجموعه A تعلق دارند)، برابر است با:

$$n(A - B) = n(A \cap B') = n(A) - n(A \cap B)$$

(۳) تعداد اعضای A که نه به مجموعه A تعلق داشته باشند و نه به مجموعه B ، برابر است با:

$$n(A' \cap B') \stackrel{\text{قانون دمورگان}}{=} n((A \cup B)') = n(U) - n(A \cup B)$$

تذکر اگر A و B دو مجموعه جدا از هم باشند، آن‌گاه:

$$1) \quad n(A \cup B) = n(A) + n(B)$$

$$2) \quad n(A - B) = n(A)$$

مثال: تعداد بیماران یک بیمارستان ۶۳ نفر است که از این افراد، ۳۷ نفر مرد هستند و ۲۰ نفر برای عمل جراحی بستری شده‌اند. اگر ۱۲ نفر از بین بستری شدگان برای عمل جراحی، مرد باشند، در این صورت چند نفر از ۶۳ بیمار:

آ) یا مرد هستند و یا برای عمل جراحی بستری شده‌اند؟ (ب) مرد هستند ولی برای عمل جراحی بستری نشده‌اند؟

پ) نه مرد هستند و نه برای عمل جراحی بستری شده‌اند؟

پاسخ: مجموعه تمام بیماران بیمارستان را با U ، مجموعه بیماران مرد را با A و مجموعه افرادی که برای عمل جراحی بستری شده‌اند را با B نشان می‌دهیم. طبق فرض داریم:

$$n(U) = 63, \quad n(A) = 37, \quad n(B) = 20, \quad n(A \cap B) = 12$$

$$n(A \cup B) = n(A) + n(B) - n(A \cap B) = 37 + 20 - 12 = 45$$

آ) تعداد عضوهای مجموعه $A \cup B$ مطلوب است، پس:

$$n(A - B) = n(A) - n(A \cap B) = 37 - 12 = 25$$

ب) تعداد عضوهای مجموعه $A - B$ مدنظر است، پس:

پ) تعداد عضوهای مجموعه $A' \cap B' = (A \cup B)'$ مدنظر است. پس:

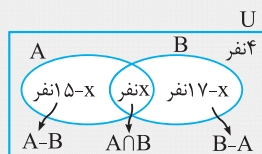
$$n(A' \cap B') = n((A \cup B)') = n(U) - n(A \cup B) \stackrel{(1)}{=} 63 - 45 = 18$$

مثال: در یک کلاس ۲۷ نفری، تعداد ۱۵ نفر از دانش‌آموزان عضو گروه نقاشی و ۱۷ نفر آن‌ها عضو گروه طراحی هستند. اگر ۴ نفر از دانش‌آموزان این کلاس عضو هیچ یک از این دو گروه نباشند، مطلوب است تعداد دانش‌آموزانی که:

آ) عضو هر دو گروه باشند. (ب) عضو گروه نقاشی باشند ولی عضو گروه طراحی نباشند.

پاسخ: مجموعه تمام دانش‌آموزان عضو گروه نقاشی را با A ، مجموعه تمام دانش‌آموزان عضو گروه طراحی را با B و مجموعه مرجع را با U نمایش می‌دهیم.

روش اول: در نمودار ون زیر، دو مجموعه A و B سطح درون U را به چهار ناحیه جداگانه تقسیم کرده‌اند که ۴ نفر طبق فرض در خارج مجموعه $A \cup B$ قرار دارند. فرض کنیم x نفر در اشتراک دو مجموعه A و B باشند، در این صورت $15 - x$ نفر در مجموعه $A - B$ و $17 - x$ نفر در مجموعه $B - A$ هستند. بنابراین:

$$n(U) = 27 \Rightarrow (15 - x) + x + (17 - x) + 4 = 27 \Rightarrow 36 - x = 27 \Rightarrow x = 9$$

آ) تعداد دانش‌آموزانی که عضو هر دو گروه هستند، برابر $x = 9$ نفر می‌باشد.

$$n(A - B) = 15 - x = 15 - 9 = 6$$

ب) تعداد اعضای مجموعه $A - B$ مطلوب است، پس

روش دوم:

طبق فرض $n(A) = 15$ ، $n(B) = 17$ و $n(A \cup B) = 27 - 4 = 23$ می‌باشد.

آ) $n(A \cap B)$ جواب مسئله است:

$$n(A \cup B) = n(A) + n(B) - n(A \cap B) \Rightarrow 23 = 15 + 17 - n(A \cap B) \Rightarrow n(A \cap B) = 32 - 23 = 9$$

ب) $n(A - B)$ جواب مسئله است:

$$n(A - B) = n(A \cap B') = n(A) - n(A \cap B) = 15 - 9 = 6$$

تست: اگر $n(A) = 17$ ، $n(A \cap B) = 4$ و $n(A \cup B) = 30$ باشند، $n(B)$ کدام است؟

۱۵ (۱)   ۱۶ (۲)   ۱۷ (۳)   ۱۸ (۴)

$n(A \cup B) = n(A) + n(B) - n(A \cap B) \Rightarrow 30 = 17 + n(B) - 4$

گزینه (۳) صحیح است. $\Rightarrow n(B) + 13 = 30 \Rightarrow n(B) = 30 - 13 = 17$

پاسخ:

تست: اگر $2n(A) = n(B) = 3n(A \cap B)$ باشد، حاصل $\frac{n(A \cup B)}{n(A) - n(A \cap B)}$ کدام است؟

۸ (۱)   ۷ (۲)   ۶ (۳)   ۵ (۴)

پاسخ: تعداد عضوهای هر یک از مجموعه‌های A ، B و $A \cup B$ را بر حسب تعداد عضوهای مجموعه $A \cap B$ به دست می‌آوریم:

$2n(A) = n(B) = 3n(A \cap B) \Rightarrow n(A) = \frac{3}{2}n(A \cap B)$ ، $n(B) = 3n(A \cap B)$

$\Rightarrow n(A \cup B) = n(A) + n(B) - n(A \cap B) = \frac{3}{2}n(A \cap B) + 3n(A \cap B) - n(A \cap B) = \frac{5}{2}n(A \cap B)$

گزینه (۲) صحیح است. $\Rightarrow \frac{n(A \cup B)}{n(A) - n(A \cap B)} = \frac{\frac{5}{2}n(A \cap B)}{\frac{3}{2}n(A \cap B) - n(A \cap B)} = \frac{\frac{5}{2}n(A \cap B)}{\frac{1}{2}n(A \cap B)} = 5$

تعداد عضوهای اجتماع سه مجموعه متناهی ویژه علاقمندان

اگر A ، B و C سه مجموعه متناهی باشند، آن‌گاه:

$$n(A \cup B \cup C) = n(A) + n(B) + n(C) - n(A \cap B) - n(A \cap C) - n(B \cap C) + n(A \cap B \cap C)$$

تست: اگر $n(A \cap B) = 4$ ، $n(A \cap C) = n(B \cap C) = 0$ ، $n(A) = 10$ ، $n(B) = 4$ و $n(C) = 7$ باشد، مقدار $n(A \cup B \cup C)$ کدام است؟

۲۱ (۱)   ۱۷ (۲)   ۱۴ (۳)   ۱۳ (۴)

پاسخ: A و C و نیز B و C مجموعه‌های جدا از هم می‌باشند، بنابراین:

$n(A \cup B \cup C) = n(A) + n(B) + n(C) - n(A \cap B) - n(A \cap C) - n(B \cap C) + n(A \cap B \cap C)$

گزینه (۲) صحیح است. $\Rightarrow 10 + 4 + 7 - 4 - 0 - 0 + 0 = 17$

مثال: در یک نظرسنجی از ۱۵۰ نفر، مشخص شده است که:

۷۴ نفر مجله A ، ۷۰ نفر مجله B و ۶۳ نفر مجله C را می‌خوانند. همچنین ۳۲ نفر مجله‌های A و B ، ۲۶ نفر مجله‌های B و C ، ۲۷ نفر مجله‌های A و C و ۱۵ نفر هر سه مجله A ، B و C را می‌خوانند. مطلوب است تعیین تعداد افرادی از این مجموعه که:

(آ) دقیقاً یکی از سه مجله A یا B یا C را می‌خوانند.

(ب) مجله A را می‌خوانند ولی مجله B را نمی‌خوانند.

(ت) هیچ‌یک از این سه مجله را نمی‌خوانند.

پاسخ: مجموعه‌های A ، B و C را به صورت زیر تعریف می‌کنیم:

A : افرادی که مجله A را می‌خوانند. B : افرادی که مجله B را می‌خوانند. C : افرادی که مجله C را می‌خوانند. نمودار ون سه مجموعه A ، B و C به صورت زیر است که با توجه به اطلاعات مسئله، تعداد عضوهای هر قسمت را به دست می‌آوریم. برای این منظور، ابتدا تعداد اعضای اشتراک سه مجموعه، سپس اشتراک دوه‌دوی مجموعه‌ها و در نهایت باقی‌مانده مجموعه‌ها را مشخص می‌کنیم:

با توجه به نمودار داریم:

(آ) $30 + 27 + 25 = 82$

(ب) $12 + 17 + 11 = 40$

(پ) $30 + 12 = 42$

(ت) $150 - (30 + 27 + 25 + 12 + 17 + 11 + 15) = 150 - 137 = 13$

مجموعه، الگو و دنباله

فصل ۱

قسمت اول: مجموعه‌ها، بازه‌ها، مجموعه‌های منتهای و نامتهای

مجموعه‌ها

۱. اگر $A = \{\emptyset, \{\emptyset\}, \{\emptyset, \{\emptyset\}\}$ باشد، کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) $\emptyset \subseteq A$ (۲) $\{\emptyset\} \in A$ (۳) $\{\emptyset, \{\emptyset\}\} \subseteq A$ (۴) $n(A) = 2$
۲. اگر مجموعه C به صورت $\{x \in \mathbb{P} \mid x + 2 \mid x \in \mathbb{P}, 4 \leq x - 1 < 30\}$ تعریف شده باشد که در آن منظور از $\mathbb{P}$ مجموعه اعداد اول می‌باشد، کدام گزینه درست است؟
 (۱) $31 \in C$ (۲) $5 \in C$ (۳) $13 \notin C$ (۴) $29 \in C$
۳. کدام یک از اعداد زیر به مجموعه $A = \{2^x \times 3^y \mid x, y \in \mathbb{N}, x + y = 5\}$ متعلق است؟
 (۱) ۸۱ (۲) ۴۸ (۳) ۱۶۴ (۴) ۱۴۴
۴. کدام یک از اعداد زیر به مجموعه $A = \{5, -1, -7, \dots, -43\}$ متعلق نیست؟
 (۱) -۲۵ (۲) -۱۳ (۳) -۳۷ (۴) -۲۱
۵. هرگاه $X = \{1, 2, 3, 4, 5, 6\}$ و $Y = \{1, 2, 3, 4, 5\}$ برای مجموعه X چند جواب وجود دارد؟
 (۱) ۳۲ (۲) ۶۴ (۳) ۱۲۸ (۴) ۲۵۶
۶. اگر $A = \{1, 2, 3, 4\}$ و $B = \{3, 5\}$ باشد، به جای X در رابطه $A \cap B \subseteq X \subseteq A \cup B$ چند مجموعه متفاوت می‌توان قرار داد؟
 (۱) ۴ (۲) ۱۶ (۳) ۸ (۴) ۱۲

بازه‌ها

۷. کدام گزینه درست است؟
 (۱) $-2 \in \{-3, 2\}$ (۲) $\{x \in \mathbb{Q} \mid 0 < x < 1\} = (0, 1)$ (۳) $\sqrt{2} \in (1, 3) \cap [2, +\infty)$ (۴) $\{-1, \pi\} \subseteq [-1, 4)$
۸. کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) $\left[\frac{1}{n}, \frac{n}{n+1}\right] \subseteq (0, 1)$ ($n \in \mathbb{N}, n \geq 2$) (۲) $\mathbb{R} - (-1, 3) = \{x \in \mathbb{R} \mid x \leq -1 \text{ یا } x \geq 3\}$ (۳) $(-3, 0) \cup (-2, 5) = (-2, 5)$ (۴) $(2, 4) - (3, +\infty) = [4, +\infty)$
۹. حاصل عبارت $(-2, 1) \cap [-1, 2)$ کدام است؟
 (۱) $[-1, 1)$ (۲) $[-1, 2)$ (۳) $[-2, -1]$ (۴) $[-2, 2)$
۱۰. حاصل عبارت $(0, 2) - (-2, 3)$ کدام است؟
 (۱) $[-2, 3) \cup [-2, -1)$ (۲) $(2, 3) \cup [-2, 0)$ (۳) $[2, 3] \cup [-2, 0)$ (۴) $(2, 3) \cup (2, 0)$
۱۱. اگر $A = \{x \in \mathbb{R} \mid 1 < 2x - 1 < 7\}$ و $B = \{x \in \mathbb{R} \mid 3x + 2 < 8\}$ باشد، حاصل $A - B$ کدام است؟
 (۱) $(2, 4)$ (۲) $(2, 4)$ (۳) $(-\infty, 1)$ (۴) $(-\infty, 1]$
۱۲. اگر $A = (-2, 5]$ و $B = \{x \in \mathbb{R} \mid -x \in A\}$ ، در این صورت مجموعه $A - B$ برابر کدام است؟
 (۱) $\emptyset$ (۲) $(-2, 2)$ (۳) $(2, 5]$ (۴) $[2, 5]$
۱۳. اگر $A = (-\infty, 2]$ ، $B = [-3, 1)$ و $C = (-1, +\infty)$ باشد، حاصل $B \cup (A \cap C)$ کدام است؟
 (۱) $[-3, 2]$ (۲) $(-3, 2)$ (۳) $(-1, 1)$ (۴) $[-3, 1)$

۱۴. اگر $[-1, 5] \in 2m + 1$ ، حدود m کدام است؟
 (۱) $0 \leq m \leq 3$ (۲) $-1 \leq m \leq 2$ (۳) $-3 \leq m \leq 0$ (۴) $1 \leq m \leq 4$
۱۵. اگر عدد ۱ به بازه $(2m - 1, 3m + 4)$ تعلق داشته باشد، آنگاه:
 (۱) $m \in [-2, 4)$ (۲) $m \in [-1, 1)$ (۳) $m \in (0, 4)$ (۴) $m \in (-2, 0]$
۱۶. بازه $(5, b)$ شامل فقط سه عدد مربع کامل است. حداکثر مقدار طبیعی b کدام است؟
 (۱) ۲۵ (۲) ۲۶ (۳) ۳۶ (۴) ۳۷
۱۷. اگر بازه $(-1, 2a - 1)$ شامل پنج عدد صحیح باشد، محدوده a کدام است؟
 (۱) $2/5 \leq a \leq 3$ (۲) $2/5 < a < 3$ (۳) $2/5 < a \leq 3$ (۴) $2/5 \leq a < 3$
۱۸. اگر $[-1, 7] \cup [a, 1]$ باشد، حاصل $a - b$ کدام است؟
 (۱) ۶ (۲) ۷ (۳) ۸ (۴) ۹
۱۹. اگر $A_n = (n - 2, n + 3), n \in \mathbb{N}$ باشد، $A_1 - (A_2 \cap A_3)$ کدام است؟
 (۱) $(4, 5)$ (۲) $(4, 5]$ (۳) $(-1, 1)$ (۴) $(-1, 1]$
۲۰. اگر $A_n = (-\frac{2}{n}, \frac{n-2}{n})$ به صورت بازه باشد، مجموعه $A_3 - (A_2 \cup A_4)$ برابر کدام بازه است؟
 (۱) $(-\frac{1}{3}, \frac{2}{3})$ (۲) $(-\frac{1}{3}, \frac{2}{3})$ (۳) $(\frac{1}{3}, \frac{2}{3})$ (۴) $(\frac{1}{3}, \frac{2}{3})$
۲۱. اگر $A_i = [-i, \frac{9-i}{4}]$ ، $i \in \{1, 2, 3, \dots, 9\}$ ، آنگاه مجموعه $(A_4 \cap A_5) - (A_1 \cap A_2)$ کدام است؟
 (۱) $(1, 2] \cup (-2, -1)$ (۲) $[1, 2] \cup (-2, -1)$ (۳) $(-1, 1]$ (۴) $\emptyset$

(سراسری ریاضی فارغ از کشور - ۸۷)

(سراسری ریاضی - ۹۲)

مجموعه‌های متناهی و نامتناهی

۲۲. کدام یک از مجموعه‌های زیر نامتناهی است؟
 (۱) مجموعه سلول‌های عصبی مغز یک انسان
 (۲) مجموعه درخت‌های جنگل‌های آمازون
 (۳) مجموعه کسرهای مثبت با صورت ۱
 (۴) مجموعه مقسوم علیه‌های یک عدد طبیعی
۲۳. کدام یک از مجموعه‌های زیر بی‌پایان است؟
 (۱) مجموعه تمام افراد روی کره زمین
 (۲) مجموعه تمام اتومبیل‌های موجود در جهان
 (۳) مجموعه اعداد طبیعی مضرب ۵
 (۴) مجموعه تمام اعداد اول زوج
۲۴. اگر $\mathbb{Z}, \mathbb{W}, \mathbb{N}$ به ترتیب مجموعه‌های اعداد طبیعی، حسابی و صحیح باشند، کدام مجموعه متناهی است؟
 (۱) $\mathbb{Z} - \mathbb{W}$ (۲) $\mathbb{W} \cap \mathbb{N}$ (۳) $\mathbb{Z} \cap \mathbb{W}$ (۴) $\mathbb{W} - \mathbb{N}$
۲۵. اگر A مجموعه متناهی و B مجموعه نامتناهی باشد، مجموعه $A - B$ چگونه است؟
 (۱) باپایان (۲) بی‌پایان (۳) تهی (۴) غیرقابل تعریف
۲۶. کدام مجموعه متناهی (باپایان) است؟
 (۱) $\{x \mid x \in \mathbb{N}; x^2 > 16\}$ (۲) $\{x \mid x \in \mathbb{N}; x \leq 2^2\}$ (۳) $\{x \mid x \in \mathbb{Z}; x > 1000\}$ (۴) $\{x \mid x \in \mathbb{Z}; x < 1000\}$
۲۷. کدام یک از مجموعه‌های زیر متناهی است؟
 (۱) $A = \{\frac{1}{n} \mid n \in \mathbb{N}\}$ (۲) مجموعه اعداد گویا در بازه $(1, 2)$
 (۳) $A = \{x \in \mathbb{Z} \mid x^2 < 1000\}$ (۴) مجموعه اعداد اول فرد

فصل دوم: متمم یک مجموعه، مجموعه‌های جدا از هم و ...

مجموعه‌های مرجع و متمم

۲۸. اگر مجموعه اعداد طبیعی $\mathbb{N}$ مجموعه مرجع، E مجموعه اعداد طبیعی زوج و O مجموعه اعداد طبیعی فرد باشد، کدام رابطه نادرست است؟
 (۱) $E \cap O = O$ (۲) $E \cup O = \mathbb{N}$ (۳) $(E \cup O)' = \emptyset$ (۴) $E' \cap O = O$

۲۹. اگر مجموعه‌های A و B هر دو زیرمجموعهٔ اعداد صحیح باشند به طوری که A مجموعه‌ای نامتناهی، B مجموعه‌ای متناهی و $C \subseteq A$ باشد، در این صورت کدام مجموعه قطعاً نامتناهی است؟

(۱) $A \cap B'$ (۲) $B - A$ (۳) $B \cup C$ (۴) $A \cap C'$

۳۰. اگر A مجموعهٔ متناهی و B مجموعهٔ نامتناهی باشد، آن‌گاه کدام مجموعه متناهی است؟

(۱) $A \cup B$ (۲) $A' \cup B$ (۳) $A \cap B'$ (۴) $A' \cap B$

۳۱. اگر A بازهٔ متناظر با مجموعه جواب نامعادلهٔ $x - 6 \leq 2x + 3 < x$ و $B = (-\infty, -2) \cup (4, +\infty)$ و $\mathbb{R}$ مجموعهٔ مرجع باشد، حاصل $A \cap B'$ کدام است؟

(۱) $(-3, 4)$ (۲) $(-2, -3)$ (۳) $[-2, 1]$ (۴) $(1, -2)$

۳۲. اگر مجموعهٔ اعداد حسابی ($\mathbb{W}$) مجموعهٔ مرجع باشد و $A = \{2x \mid x \in \mathbb{W}\}$ ، آن‌گاه A' برابر کدام است؟

(۱) $\{2x \mid x \in \mathbb{W}\}$ (۲) $\{2x - 1 \mid x \in \mathbb{W}\}$ (۳) $\{2x + 1 \mid x \in \mathbb{W}\}$ (۴) $\{x - 1 \mid x \in \mathbb{W}\}$

۳۳. اگر $U = \{x \mid x \in \mathbb{N}, x < 4\}$ و $A = \{x \in U \mid 7 \leq x \leq 25\}$ ، آن‌گاه مجموعهٔ $A' \cup U$ چند عضو دارد؟

(۱) ۴۰ (۲) ۳۹ (۳) ۲۳ (۴) ۱۹

۳۴. اگر $\mathbb{N}$ مجموعهٔ مرجع، $A' = \{x \mid x \geq 2\}$ و $B' = \{x \mid x \geq 5\}$ باشد، مجموعهٔ $A \cup B$ کدام است؟

(۱) $\{1, 2\}$ (۲) $\{1, 2, 3, 4\}$ (۳) $\{2, 3, 4, 5\}$ (۴) $\emptyset$

۳۵. اگر $A' = \{1, 2, 4\}$ ، $B' = \{2, 3\}$ و مجموعهٔ مرجع اعداد طبیعی فرض شود، آن‌گاه $(A \cap B)$ کدام است؟

(۱) $\{1, 2, 3, 4\}$ (۲) $\{1, 4, 3\}$ (۳) $\{1, 4\}$ (۴) $\{2\}$

۳۶. اگر مجموعهٔ $\mathbb{N}$ مرجع، $A = \{x \mid x \geq 4\}$ و $B = \{x \mid x < 2\}$ باشد، آن‌گاه حاصل $(A \cup B)'$ برابر کدام است؟

(۱) $\{1, 2\}$ (۲) $\{3\}$ (۳) $\{2, 3\}$ (۴) $\{1, 2, 3\}$

۳۷. اگر $U = \{1, 2, 3, \dots, 9\}$ ، $A \cap B = \{2, 3\}$ ، $A \cup B = \{1, 2, 3, 4, 5, 7, 9\}$ ، $\{1, 4\} \subseteq A$ و $\{5, 7, 9\} \subseteq B$ باشند، مجموعهٔ A' کدام است؟

(۱) $\{2, 3, 5, 6, 7, 8, 9\}$ (۲) $\{1, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}$ (۳) $\{5, 6, 7, 8, 9\}$ (۴) $\{5, 7, 8, 9\}$

جبر مجموعه‌ها

۳۸. اگر A و B دو مجموعهٔ دلخواه باشند، حاصل $A - (A \cap B')$ کدام است؟

(۱) A (۲) A' (۳) B (۴) $\emptyset$

۳۹. حاصل $[A \cup (A' \cap U)] \cup B$ در کدام گزینه آمده است؟ (U مجموعهٔ مرجع است.)

(۱) A (۲) U (۳) B (۴) $\emptyset$

۴۰. اگر U مجموعهٔ مرجع و A زیرمجموعهٔ دلخواهی از آن باشد، ساده شدهٔ مجموعهٔ $(A' - U') - (A \cap U)'$ کدام است؟

(۱) A (۲) A' (۳) U (۴) $\emptyset$

۴۱. اگر A و B دو مجموعهٔ غیرتهی و $B - A = B$ باشد، حاصل $(A \cap B)' \cup (A - B)$ کدام است؟

(۱) B (۲) U (۳) $\emptyset$ (۴) A

۴۲. متمم مجموعهٔ $[(A \cap B') \cup (A' \cup B)]$ کدام است؟

(۱) $A - B$ (۲) U (۳) $B - A$ (۴) $\emptyset$

۴۳. متمم مجموعهٔ $A - (B - A)$ ، نسبت به مجموعهٔ مرجع کدام است؟ (سراسری ریاضی فارغ از کشور - ۸۸)

(۱) $A \cup B$ (۲) $A \cap B$ (۳) A (۴) B

۴۴. اگر $A \subseteq B$ ، آن‌گاه کدام گزاره نادرست است؟ (سراسری ریاضی)

(۱) $B' \subseteq A'$ (۲) $A' \cup B = U$ (۳) $A \cap B' = \emptyset$ (۴) $A' \cap B = \emptyset$

شمارش اعضای مجموعه‌ها

۴۵. اگر $n(U) = 30$ ، $n(A) = 12$ ، $n(B) = 20$ و $n(A \cap B) = 7$ باشد، حاصل $n(A' \cap B')$ کدام است؟

(۱) ۲۳ (۲) ۷ (۳) ۵ (۴) ۳

۴۶. اگر $n(A) + n(B) = 3n(A \cap B)$ باشد، حاصل $\frac{n(A \cup B)}{n(A \cap B)}$ کدام است؟

(۱) ۲ (۲) ۱ (۳) ۴ (۴) ۳

۴۷. اگر $n(A - B) = 2n(A \cap B)$ و $n(B) = 2n(A \cap B)$ باشند، حاصل $\frac{n(A \cup B)}{n(B - A)}$ کدام است؟

- (۱) $\frac{5}{2}$ (۲) ۳ (۳) $\frac{7}{2}$ (۴) ۴

۴۸. در یک کلاس ۳۰ نفری، ۲۴ نفر به فوتبال و ۱۸ نفر به والیبال علاقمندند و ۴ نفر نیز به هیچ‌یک از دو بازی علاقه‌ای ندارند. در این کلاس چند نفر فقط به والیبال علاقمند هستند؟

- (۱) ۱۸ (۲) ۱۶ (۳) ۶ (۴) ۲

۴۹. از ۵۱ دانش‌آموز یک دبیرستان، ۳۵ نفر در کلاس ادبیات، ۳۱ نفر در کلاس عربی و ۲۳ نفر در هر دو کلاس شرکت کرده‌اند. چند نفر در هیچ‌یک از دو کلاس شرکت ننموده‌اند؟ (سراسری ریاضی)

- (۱) ۵ (۲) ۶ (۳) ۷ (۴) ۸

۵۰. از یک کلاس ۲۳ نفری، تعداد ۱۵ نفر عضو تیم فوتبال و ۱۳ نفر عضو تیم والیبال می‌باشند. با فرض آن‌که هر دانش‌آموز حداقل در یک تیم عضو باشد، چند نفر دقیقاً عضو یکی از این دو تیم هستند؟

- (۱) ۱۳ (۲) ۱۶ (۳) ۱۸ (۴) ۲۰

۵۱. اگر $A = \{7n + 1 | n \in \mathbb{N}\}$ و $B = \{7n - 3 | n \in \mathbb{N}\}$ دو مجموعه باشند، کدام دو عدد زیر نه در مجموعه A و نه در مجموعه B قرار دارند؟

- (۱) ۳۵۰۶۷ (۲) ۵۹۰۴۱ (۳) ۳۹۰۶۸ (۴) ۸۵۰۷۴

۵۲. مجموعه‌های $A \cup B$ ، $A \cap B$ و $A - B$ به ترتیب ۵، ۲ و ۲ عضو دارند. مجموعه $B - A$ چند عضو دارد؟

- (۱) ۴ (۲) ۳ (۳) ۲ (۴) ۱

۵۳. اگر A و B دو مجموعه متناهی باشند، تعداد اعضای $A \cup B$ سه برابر تعداد اعضای B، تعداد اعضای A، $\frac{5}{4}$ برابر تعداد اعضای B و تعداد اعضای A به هر دو مجموعه A و B تعلق دارند برابر ۳ باشد، آن‌گاه تعداد اعضای که حداقل به یکی از دو مجموعه A یا B تعلق دارد کدام است؟

- (۱) ۶ (۲) ۱۲ (۳) ۱۸ (۴) ۲۴

۵۴. اجتماع دو مجموعه A و B دارای ۴۰ عضو است. مجموعه‌های $A - B$ و $B - A$ به ترتیب ۱۲ و ۱۸ عضو دارند. اگر از هر یک از مجموعه‌های A و B، ۹ عضو برداشته شود، از مجموعه اشتراک آن‌ها ۴ عضو کم می‌شود. تعداد عضوهای اجتماع دو مجموعه جدید کدام است؟

- (۱) ۲۲ (۲) ۲۳ (۳) ۲۴ (۴) ۲۶

۵۵. اجتماع دو مجموعه A و B، ۲۵ عضو دارد. به مجموعه A، ۱۰ عضو جدید اضافه کرده‌ایم، به اشتراک آن‌ها ۹ عضو اضافه شده است. اجتماع مجموعه B و مجموعه جدید حاصل از A چند عضو دارد؟ (سراسری ریاضی)

- (۱) ۲۵ (۲) ۲۶ (۳) ۳۴ (۴) ۳۵

۵۶. مجموعه A دارای ۳۶ عضو و مجموعه B دارای ۲۸ عضو است. اشتراک آن‌ها ۱۵ عضو دارد. اگر ۱۶ عضو از مجموعه A حذف شود، از اشتراک آن‌ها ۹ عضو حذف می‌شود. تعداد عضوهای اجتماع مجموعه جدید با مجموعه B کدام است؟

- (۱) ۴۰ (۲) ۴۱ (۳) ۴۲ (۴) ۴۵

۵۷. اگر مجموعه مرجع، مجموعه تمام اعداد طبیعی کوچک‌تر از ۱۰۰ باشد، چند عدد وجود دارد که نه بر ۳ و نه بر ۵ بخش پذیر است؟

- (۱) ۴۵ (۲) ۴۷ (۳) ۵۰ (۴) ۵۳

قسمت سوم: الگو، دنباله و دنباله حسابی

الگویابی

۵۸. با توجه به الگوی مقابل، در شکل پانزدهم چند ستاره وجود دارد؟

۵۹. در الگوی مقابل، جمله بیستم از چند مربع تشکیل یافته است؟

